

บทคัดย่อ

วิจัยการพัฒนาระบบการปลูกพืชผักแบบยั่งยืนในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวงปางกล้วย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ พบว่า 1) ประชากรบ้านปางกล้วยพัฒนาส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาคือ จบชั้น ป. 6 ร้อยละ 21 รายได้หลักมาจากการปลูกกะหล่ำปลี ร้อยละ 38 รองลงมาคือ มันฝรั่ง และผักกาดขาวปลี เกษตรกรปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด โดยมีกะหล่ำปลีเป็นพืชหลัก ส่วนพืชอื่นๆ ได้แก่ ผักกาดขาวปลี มันฝรั่ง ข้าวโพด มะเขือเทศ และดอกไม้ ทั้งนี้มีพื้นที่ปลูกกะหล่ำปลีมากที่สุด 192 ไร่ และน้อยที่สุดคือ ดอกไม้ 1 ไร่ แต่การปลูกดอกไม้ให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่มากที่สุด และต่ำสุด คือ มันฝรั่ง สำหรับต้นทุนการผลิตพบว่า เกษตรกรมีต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีสูงสุด รองลงมาคือ เมล็ดพันธุ์ และพบว่าเกษตรกรหลายรายประสบภาวะขาดทุนโดยที่ยังไม่คิดต้นทุนแรงงานในครัวเรือน 2) การใช้ใช้ไถห่มกิ้นพอสเฟตร่วมกับปุ๋ยเคมีรองกันหลุมก่อนปลูก ตามด้วยการฉีดพ่นสารเร่ง พด. 2 ผสม พด.7 ผสมธาตุแคลเซียม คอปเปอร์ และโบรอน ช่วงหลังย้ายปลูกทุก 10 วัน ช่วยเพิ่มปริมาณผลิตผลกะหล่ำปลีต่อไร่เพิ่มขึ้นสูงสุด 47% และต้นทุนลดลง 309 บาท 3) การใส่เชื้อไมคอร์ไรซาสายพันธุ์ *Glomus etunicatum* ผสมหินฟอสเฟต อัตรา 50 หรือ 100 กิโลกรัมต่อไร่ ช่วยเพิ่มปริมาณผลิตผลกะหล่ำปลีได้สูงสุดถึง 6 เท่า เมื่อเทียบกับวิธีการที่เกษตรกรปฏิบัติเอง 4) ผลสำรวจแหล่งอาหาร และความหลากหลายทางชีวภาพพบ พืชท้องถิ่นที่หายาก/ขาดแคลนในปัจจุบันจำนวน 16 ชนิด และพืชท้องถิ่นที่มีปริมาณลดน้อยลง 12 ชนิด เนื่องจากมีการขยายพันธุ์และปลูกทดแทนน้อย คนรุ่นใหม่ไม่รู้คุณค่าและนำมาใช้ประโยชน์ การใช้ยาฆ่าหญ้าในพื้นที่เกษตร ที่อยู่อาศัย และพื้นที่สาธารณะในชุมชน รวมทั้งการทำลายโดยสัตว์บริเวณครัวเรือน ตัวอย่างพืชอาหารบริเวณครัวเรือน เช่น กอเตออ ผักแพรวแดง กัวหล่อชา บัวบก สะระแหน่ ตะไคร้ ส่วนพืชอาหารบริเวณไร่ เช่น ฟักทอง มะระหวาน ผักกาดม้ง คื่นหัดอย ผักขม หัวปลี ในขณะที่ใบมะกรูด โหระพา กระเพรา ขิง ขะอม ผักชี ถั่วฝักยาว กระเทียม ชุมชนต้องซื้อบริโภค ส่วนพืชสมุนไพรจะพบในครัวเรือนผู้รู้หรือผู้สูงวัยบางรายที่ปลูกไว้ใช้ประโยชน์เท่านั้น ผลการอนุรักษ์ พันธุ์ และใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นในชุมชนที่เน้นให้รวบรวม/ขยายพันธุ์พืชในโรงเรียนด้วยการบรรจุเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนพบว่า นักเรียนรู้จักพืชท้องถิ่น และนำไปใช้ประโยชน์มากขึ้น ส่วนระดับชุมชนมีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้จากผู้ภายในและนอกชุมชนทำให้แต่ละครัวเรือนอนุรักษ์ พันธุ์ พืชบริเวณบ้าน บางชนิดนำไปปลูกในบริเวณ สวน ไร่ นอกจากนี้ยังพบว่า มีคนรุ่นใหม่ช่วงอายุ 20 ปี ขึ้นไปให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ชุมชนกลับมาใช้สมุนไพรโดยขอต้นสดไปใช้และขอต้นพันธุ์ไปปลูก และ “พญาอ” พืชภายนอกชุมชน ถูกนำมาใช้รักษาโรคผิวหนัง 5) พบการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นยาพื้นบ้าน 147 ชนิด โดย 12 ชนิด มีศักยภาพต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่ จิงจูฉ่าย ปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า เก็กฮวยป่า ผักแพรวแดง จินเจีย เหมะเยี้ย วานสากเหล็ก เด่วอ ต้องปรา หนามแฉ่งแดง(รางจืดดอกแดง) สังหยดดำ สังหยดใบเขียว หนุ่ยขัดใบยาว จึงได้สนับสนุนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริม ได้แก่ สมุนไพรแห้งสำหรับชงดื่มจากปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จิงจูฉ่าย รางจืดดอกแดง และข้าวเกรียบสมุนไพรของปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จิงจูฉ่าย และผักแพรวแดง รวมทั้งได้พัฒนารูปแบบ วิธีการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้าน 4 ชนิด ได้แก่ ปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จิงจูฉ่าย ผักแพรวแดง และรางจืดดอกแดงให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสูงขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์และสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งปัจจุบันบ้านปางกล้วยมีกลุ่มอนุรักษ์ พันธุ์ และสร้างมูลค่าเพิ่มสมุนไพรแม่บ้านปางกล้วยพัฒนา 1 กลุ่ม สมาชิก 8 ราย